

Inspektion av Tullverkets tullkriminalavdelning i Stockholm och Åklagarmyndigheten den 24 – 25 april 2013

Deltagare från JO

Närvarande från Riksdagens ombudsmän: stf justitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt, byråchefen Per Lagerud, föredragandena Peter Lidman, Marie-Louise Collin, Nina Hubendick, Maria Ulfsdotter Klang, Daniel Samnerud, Anna Sellin och Jens Västberg samt sekreteraren Andreas Paananen.

Inspektionens genomförande

Inspektionen genomfördes i Tullverkets lokaler på Tegeluddsvägen 98 i Stockholm.

Inspektionen inleddes med ett möte vid vilket AA, chef tullkriminalen, BB, chef operativ ledning, CC, chef tullkriminalavdelningen Stockholm, DD, biträdande chef tullkriminalavdelningen Stockholm, och EE, tullåklagare, deltog.

Efter det inledande mötet granskades akter.

Inspektionen avslutades med ett möte vid vilket stf justitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt och byråchefen Per Lagerud sammanfattade vad som hade kommit fram. Närvarande vid mötet var samma personer som vid det inledande mötet.

Aktgranskning

Vid inspektionen granskades ca 300 akter. Hälften av de granskade ärendena var ungdomsärenden och den andra hälften ärenden i vilka den misstänkte hade varit frihetsberövad genom ett gripande. Ärendena avsåg tiden 2011–2013.

Ungdomsärenden

I ungdomsärendena granskades framför allt frågor om handläggningstid, underrättelser till vårdnadshavare och socialnämnd m.m. och tillgång till försvarare (4-7 och 24 §§ lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

I ett antal ärenden hade underrättelser till socialnämnd inte gjorts genast. Det kunde också konstateras att det i några fall var oklart om den unge hade hörts men att tullåklagaren ändå utfärdat strafföreläggande. I ett fall hade tullåklagaren dessutom utfärdat strafföreläggande för en gärning som inte var straffbar. Det framkom också att Tullverket delgivit en 14-åring misstanke om brott, vilket inte får ske (se JO:s beslut dnr 2116-2008).

Ärenden med frihetsberövade

I ärendena med frihetsberövade granskades framför allt den enskildes tillgång till försvarare, om förhör enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken hade genomförts med den misstänkte så snart som möjligt efter ett gripande och om gripandet skyndsamt anmälts till åklagare, om underrättelser hade skett till närstående om frihetsberövandet (24 kap. 21 a § rättegångsbalken), samt dokumentation av vissa förundersökningsåtgärder.

Tiden mellan gripande och anmälan till åklagare

I flera ärenden hade tiden från gripandet till dess att frihetsberövandet anmäldes till åklagaren uppgått till mellan 5 och 8 timmar.

Tillgång till försvarare

I flera ärenden kunde det konstateras att den misstänkte, trots straffvärden på flera års fängelse och trots att han eller hon förnekade brott, inte hade haft tillgång till försvarare vid det förhör som får betecknas som huvudförhör (oftast det s.k. 24:8-förhöret).

Delgivning av misstanke

I de flesta ärenden kunde preciseringen av den misstanke som delgavs ifrågasättas eftersom den angavs med det mindre preciserade begreppet ”brott mot smugglinglagen” eller liknande.

Dokumentation

I ett antal ärenden kunde det konstateras vissa brister i dokumentationen. Det rörde frågor om försvarare hade varit närvarande vid förhör, om den hörde hade fått tillfälle att granska förhöret innan det avslutades (23 kap. 21 § rättegångsbalken) och om beslag hade fastställts (27 kap. 4 § rättegångsbalken). I några fall var det svårt att utläsa grunderna för vissa tvångsmedel (kroppsbesiktning respektive anhållande).

Sammanfattande bedömning

Inspektionen hade som framgått stickprovskaraktär. Genomgången var inte tillräckligt omfattande för att kunna läggas till grund för mer generella slutsatser. Med det sagda kan jag konstatera att det som framkommit inte tyder på annat än att verksamheten i huvudsak synes väl fungerande. Ordningen i akterna var mycket god och bl.a. förhören var väl dokumenterade.

Som framgått har vissa brister konstaterats avseende bl.a. delgivning av misstanke, dokumentationen i ärendena och underrättelse till socialtjänsten. Jag förutsätter att Tullverket ser över sina rutiner i dessa avseenden.

Vid inspektionen framkom att tiden från gripandet till dess att frihetsberövandet anmäldes till åklagaren i många fall uppgått till mellan 5 och 8 timmar. Tullverket har uppgett att man som regel alltid håller ett s.k. 24:8-förhör innan gripandet anmäls till åklagare, vilken synes vara orsaken till tidsutdräkten. Enligt 24 kap. 8 § RB ska den misstänkte förhöras så snart som möjligt efter ett gripande. Gripandet ska också skyndsamt anmälas till åklagare. Enligt bestämmelsens förarbeten kan anmälan till åklagare i de flesta fall anstå till efter förhöret. Är saken tveksam eller svår kan det emellertid vara nödvändigt att en anmälan om frihetsberövandet görs redan före förhöret för att åklagaren ska kunna lämna instruktioner om vad den misstänkte ska höras om. Om förhöret inte kan genomföras omedelbart, t.ex. på grund av att en tolk måste engageras, bör detta inte fördröja en anmälan till åklagaren (prop. 1986/87:112 s. 74). Ett gripande är ett allvarligt ingrepp i den personliga friheten och det är självfallet angeläget att den gripne inte är frihetsberövad längre än nödvändigt innan saken underställs åklagaren. Att åklagarens prövning av ett gripande görs i så nära anslutning till detta som rimligen kan ske säkerställs genom bestämmelsen i 24 kap. 8 § RB. Mot denna bakgrund borde det enligt min mening inte ha förekommit så långa frihetsberövanden som konstaterats utan att anmälan gjorts till åklagare.

I några fall har det vid inspektionen konstaterats att den misstänkte, trots straffvärden på flera års fängelse och trots att den enskilde förnekade brott, inte har haft tillgång till försvarare vid det förhör som får betecknas som huvudförhöret. Tullverket har uppgett att behovet av att försvarare närvarar vid det inledande förhöret endast prövas om den misstänkte uppger sig vilja ha en försvarare närvarande. JO har i tidigare beslut konstaterat att förundersökningsledaren ska göra en egen bedömning av behovet av försvarare oavsett vilken inställning den misstänkte har. Ett förhör ska således inte genomföras utan att förundersökningsledaren tagit ställning i försvararfrågan (se bl.a. JO 2011/12 s. 77 och JO:s beslut dnr 3577-2011). Jag förutsätter att myndigheterna i fortsättningen ser till att förundersökningsledarna tar ställning i fråga om behovet av försvarare i enlighet med vad JO tidigare uttalat.

Med den kritik som här har framförts avslutas inspektionsärendet.

Cecilia Nordenfelt

Jens Västberg